

Альона Горошко

Іван Колодій

СОЦІОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ КІБЕР-НЕНАВИСТІ

Влада може бути справедливо застосованою щодо члена цивілізованої громади (та проти його волі) лише з однією метою — для запобігання заподіяння шкоди іншим.

Дж.Ст.Міллер

Справжні новини — погані новини.

Г.М.Маклюен

У 1962 році Герберт Маршалл Маклюен проголосив настання третього етапу розвитку людства, ключову роль у якому відігравала поява електричних засобів масової комунікації. Ці засоби обміну інформацією поступово зменшували значущість писемності та повертали комунікацію до її первісної форми — аудіовізуальної (McLuhan, 1962). Коли М.Маклюен промовляв свої тези, масова комунікація була суб'єкт-об'єктною, тобто передбачала, що реципієнт повідомлення не мав змоги транслювати свою відповідь через той самий канал комунікації. Право на трансляцію текстів і повідомлень власного авторства мали здебільшого люди, діяльність яких у той чи інший спосіб санкціонувалася центральною політичною системою. Така ситуація зберігалася досить довго, доки Інтернет не став вільним від цензури середовищем обміну й поширення повідомлень. «Людина, яка друкує» трансформувалася в «людину, яка вільна друкувати», тобто громадяни дістали можливість висловлювати будь-які власні погляди в публічному медіа-просторі,

не питаючи дозволу та не шукаючи особливої можливості.

На думку М.Маклюена, новітні засоби масової комунікації є своєрідними продовженнями (extensions) нервової системи людини, що розширюють можливості її сприйняття (McLuhan & Lapham, 1994). З появою Інтернету продовження нервової системи людини за допомогою ЗМІ розширилося: від простого сприйняття до можливості відображення емоційного світу людини. Ненависть є одною із найсильніших і природно притаманних людині емоцій, а отже частка її присутності в Інтернеті є більш ніж зна-

чною. Значний обсяг ненависті у потоці повідомлень передусім спричинений анонімністю комунікації в мережі. Окрім цього, трансляція ненависті громадянами через Інтернет відбувається без систематичної цензури як з боку центральної політики, так і з боку власників Інтернет-ресурсів.

Незважаючи на те, що ненависть є сильною негативною емоцією людини, її вираження має позитивну латентну (приховану) функцію: функцію емоційної розрядки автора повідомлення. На противагу позитивній латентній функції вираження ненависті існують «токсичні» прояви, які мають на меті заподіяння шкоди. Дилема в тому, що не можна передоручити розв'язання проблеми контролю кібер-ненависті державі. Якщо держава отримає можливість робити аудит Інтернет-простору, то буде знову створений апарат цензорів (хай би як «прогресивно» його назвали) (Norris, 2009). На нашу думку, найголовнішим способом протидії «токсичним» проявам ненависті у віртуальному просторі є саморегуляція інтернет-громади, яка спрямовується громадськими організаціями та власниками Інтернет-ресурсів на підконтрольну їм Інтернет-територію.

Соціологічні організації в цьому процесі виконують роль лабораторій, що ідентифікують різні форми «вірусу ненависті» та відстежують його модифікацію. Проте це робиться без втручання держави та завдяки приватній ініціативі. Завдання соціологів полягає в тому, щоб, з одного боку, діагностувати рівень «забрудненості» повідомленнями, наповненими «токсичною» ненавистю, певних територій Інтернет-простору, а з другого — відстежувати прояви

кібер-ненависті, які часто містять логіку обґрунтування її причин. На нашу думку, робота з нівелювання цих причин може бути відповіддю на прояви «токсичної» ненависті. Соціологи в рамках дослідження даного явища виділяють із загального масиву повідомлень схеми обґрунтування ненависті.

Ми розрізняємо такі напрями локалізації кібер-ненависті:

1 Сайти, що пропагують ненависть, — до таких ресурсів можна віднести сторінки, створені спеціально для поширення ненависницьких текстів або для об'єднання «однодумців». Об'єктом ненависті на таких ресурсах можуть бути як люди інших національностей і громадянств, так і окремі соціальні групи.

2 Відео- та фотоматеріали, в яких зафіксовані ситуації здійснення злочинів (мається на увазі насильство стосовно іншої людини). Останнім часом були зафіксовані прецеденти викладення в Інтернет відео, на яких були зображені побиття нелегальних трудових мігрантів (зокрема, такі випадки були зафіксовані в Росії) або вуличні бійки. Для даного типу кібер-ненависті Інтернет є кінцевою метою для розміщення інформації, а питання про те, чи були б здійснені ці злочини за відсутності можливості їх публікації в Інтернеті, залишається відкритим. До даного типу локалізації ненависті можуть бути додані фотографії, що передають ті самі події.

3 Інтернет-дискусії, що містять словесні образи та погрози. Є досить поширеним типом кібер-ненависті, що транслюється

через дискусії на форумах, у коментарях до статей та в соціальних мережах.

4 Графічно виражена кібер-ненависть. Під даним типом ненависті маються на увазі зображення чи відеоматеріали, до яких Інтернет-користувач додає власний контент. Одним із поширених типів таких зображень можуть бути популярні на даний момент демотиватори, що складаються з певного зображення (автор якого невідомий) та короткого коментаря автора самого демотиватора. До такого типу кібер-ненависті можна також віднести використання графічних зображень в іншому контексті із вдаванням до трансляції ненависті до певної соціальної групи.

5 Матеріали, що спонукають до здійснення реального насильства. До даного типу ненависті ми відносимо так звані інструкції, що створюються для пояснення того, яким чином може бути здійснене насильство. Зокрема, відомі випадки публікації в Інтернеті інструкцій з побиття людей без постійного місця проживання чи нелегальних трудових мігрантів.

Організації, що борються за зменшення частки «токсичної» кібер-ненависті в Інтернеті, зазвичай працюють з усіма наведеними типами локалізації ненависті. На даний момент у цій сфері працює мережа Міжнародна мережа проти кібер-ненависті (INACH), що об'єднує НГО з 19-ти країн Європи та Америки. В Росії даною проблемою займається ресурсний центр «Сова», що проводить моніторинг висловлювань політиків та публікації ненависницьких повідомлень у ЗМІ. В Україні цю проблему част-

ково досліджує інформаційно-аналітичний портал «XenoMonitor.Org».

Київський міжнародний інститут соціології провів дослідження кібер-ненависті в Інтернет-дискусіях на замовлення Інституту прав людини і протидії екстремізму та ксенофобії (з даними дослідження можна ознайомитись на сайті організації). У цьому дослідженні була використана комбінація контент-аналізу та он-лайн опитування, що дало змогу оцінити ступінь поширеності явища та його особливості.

Слід зазначити, що прояви активних негативних почуттів близько пов'язані з політичною критикою і являють собою емоційне підґрунтя атрибуції політичної відповідальності. Якщо певні форми емоційних повідомлень будуть еліміновані (відфільтровані), то це зменшить здатність соціальної системи до вироблення адекватних політичних рішень. Однією з найпоширеніших тем кібер-ненависті є політика. Процес обговорення політичних подій, окрім відображення суспільної дискусії, виконує функцію емоційної розрядки учасників обговорення. Це дає можливість зменшити радикальність їхніх настроїв.

У рамках боротьби з кібер-ненавистю важливо зрозуміти, що її законодавча заборона не призведе до встановлення толерантності, а лише до того, що Інтернет-користувачі не матимуть змоги виражати власні погляди й емоції. Як уже зазначалося, функцію контролю за кібер-ненавистю може виконувати власник Інтернет-ресурсу. Саме він матиме змогу встановлювати допустиму межу.

На нашу думку, метою ліберального контролю кібер-ненависті є стимулювання поділу Ін-

тернет-простору на зони, що будуть вільні від кібер-ненависті або зможуть мати різну міру допустимості її інтенсивності. Кінцевий результат — це виділення Інтернет-ресурсів з різними ступенями втручання модератора.

Досягти толерантності адміністративними методами неможливо. Довготривалому поліпшенню ситуації сприятиме кропітка соціологічна праця з вивчення причин нетолерантності та розроблення адекватних мікро-політик. ■

